

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE
NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-1188/2016. számú ügyben

Előadók:

dr. Izsó Krisztina
dr. Fliegauf Gergely
dr. Gurbai Sándor

Látogatás helyszíne:

Házi őrizet magánlakásban

2016.

Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

Jelentése

az AJB-1188/2016. számú ügyben

Előadó: dr. Izsó Krisztina

1. Az eljárás megindulása

A 2011. évi CXLI. törvénnyel kihirdetett, kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének (a továbbiakban: Jegyzőkönyv) 1. cikke értelmében, annak „*célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól*”.

A Jegyzőkönyv 3. cikke szerint – az 1. cikkben megfogalmazott cél megvalósítása érdekében – valamennyi „*részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (a továbbiakban: nemzeti megelőző mechanizmus) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében*”.

A Jegyzőkönyv 4. cikke értelmében az államnak a nemzeti megelőző mechanizmus látogatásait bármely, a joghatósága és ellenőrzése alatt álló helyen lehetővé kell tennie, ahol embereket valamely hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával a személyes szabadságuktól megfosztják vagy megfoszthatják.

Magyarországon 2015. január 1-től nemzeti megelőző mechanizmusként az alapvető jogok biztosa jár el, aki az említett feladatainak teljesítése során a fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot beadvány és alapvető joggal összefüggő visszásság hiányában is rendszeresen vizsgálja.¹

A Jegyzőkönyv 20. cikk e) pontjában biztosított jogkörömben eljárva, amely szerint a nemzeti megelőző mechanizmus feladatai teljesítése érdekében a felkeresni kívánt helyeket és a meghallgatni kívánt személyeket szabadon kiválaszthatom, látogatást tettem egy házi őrizetben lévő fogvatartott lakásán. A látogatásra a fogvatartott, mint a lakás tulajdonosának előzetes hozzájáruló nyilatkozata alapján került sor.

1.1 A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A házi őrizet végrehajtásáról szóló 6/2003. (IV.4.) IM-BM együttes rendelet 1.§-ának (2) bekezdése szerint házi őrizet elrendelése esetén a bíróság közli a terhelttel, hogy a kijelölt lakást csak a bíróság határozatában megjelölt célból, az ott írt időben és távolságra (úti célra) hagyhatja el. A házi őrizet a Jegyzőkönyv 4. cikke értelmében fogvatartási helynek minősül. A nemzeti megelőző mechanizmusnak ez az első látogatása ilyen fogvatartási helyen.

¹ az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 39/A § és 39/B § (1) bekezdés

1.2 Az érintett alapvető jogok

- *Az élethez és az emberi méltósághoz való jog:* Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. [Alaptörvény II. cikk]
- *A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma:* Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgátságban tartani. [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés]
- *A személyes szabadság és biztonság:* Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz. [Alaptörvény IV. cikk (1) bekezdés]
- *A magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog:* Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés]
- *Tulajdonhoz való jog:* Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár. [Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdés]
- *Egészséghez fűződő jog:* Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. [Alaptörvény XX. cikk]
- *Panasztétel joga:* Mindenkinek joga van ahhoz, hogy egyedül vagy másokkal együtt, írásban kérelemmel, panasszal vagy javaslattal forduljon bármely közhatalmat gyakorló szervhez. [Alaptörvény XXV. cikk]
- *Szabad mozgáshoz fűződő jog:* Mindenkinek, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén, joga van a szabad mozgáshoz és tartózkodási helye szabad megválasztásához. [Alaptörvény XXVII. cikk (1) bekezdés]

1.3 Az alkalmazott jogszabályok, állásfoglalások, iránymutatások

A nemzeti jog tekintetében:

- Magyarország Alaptörvénye
- az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény
- a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
- a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény
- a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII.9.) IM rendelet
- a házi őrizet végrehajtásáról szóló 6/2003. (IV.4.) IM-BM együttes rendelet (továbbiakban: a házi őrizetről szóló IM-BM rendelet)

A nemzetközi jog tekintetében:

- A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni ENSZ Egyezmény. Magyarországon kihirdette a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 1988. évi 3. törvényerejű rendelet
- A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyve. Magyarországon kihirdette a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének kihirdetéséről szóló 2011. évi CXLIII. törvény
- Emberi Jogok Európai Egyezménye

- Az Európai Unió Alapjogi Chartája
- Az Európai Unió Tanácsának 2008/829/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének az Európai Unió tagállamai közötti, az előzetes letartóztatás alternatívájaként felügyeleti intézkedéseket elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának CM/Rec(2014)4. számú ajánlása az elektronikus megfigyelésről (a továbbiakban.: az elektronikus megfigyelésről szóló ET ajánlás)
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec(92)16. számú ajánlása a közösségi szankciókról (a továbbiakban.: a közösségi szankciókról szóló ET ajánlás)
- Az ENSZ Minimumszabályai a szabadságelvonással nem járó szankciókról (Tokiói Szabályok, 1990) (a továbbiakban: Tokiói Szabályok)

1.4 A látogatás módszere

A nemzeti megelőző mechanizmus alapvető feladata a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés alkalmazásának megelőzése.

A nemzeti megelőző mechanizmus feladatainak teljesítése körében személyesen és munkatársaim útján is eljárhatok. Az említett feladatok teljesítésére - az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala köztisztviselői közül, állandó jelleggel - legalább tizenegy munkatársamat kell felhatalmaznom. Felhatalmazott munkatársaim a házi őrizet céljára szolgáló magánlakást a lakás tulajdonosával történt előzetes egyeztetést követően meglátogatták. A látogatócsoport tagjai megtekintették a lakást, interjút készítettek a fogvatartottal, fénymásolatokat készítettek a házi őrizetre vonatkozó iratokról.

Az interjúra előzetesen kidolgozott, iránymutatásként szolgáló kérdéssor alapján került sor, amely különösen az alábbiakra volt tekintettel:

- tárgyi feltételek
- elfoglaltságok
- kapcsolattartás a külvilággal
- ellenőrzés.

1.5 A látogatás vezetője: dr. Izsó Krisztina jogász

A látogatás résztvevői: dr. Fliegauf Gergely pszichológus
dr. Gurbai Sándor jogász

1.6 A látogatás időpontja: 2016. február 8.

2. Tényállás és megállapítások

2.1 Tárgyi feltételek

A házi őrizetben lévő fogvatartottal szemben büntetőeljárás van folyamatban. A Fővárosi Bíróság 2016. januárban kelt végzésével elrendelte, hogy – a fogvatartott hozzájárulása alapján – a házi őrizet előírásainak megtartását a rendőrség a fogvatartott mozgását nyomon követő technikai eszközzel is ellenőrizze. A lakásban a bíróság által elrendelt, és a rendőrség által lefolytatott helyszíni ellenőrzés megállapította, hogy a technikai eszköz alkalmazásához szükséges feltételek biztosíthatók.

A fogvatartott a saját tulajdonában lévő, kétszobás, összkomfortos, emeleti lakásban egyedül él. A lakáshoz jól felszerelt konyha, fürdőszoba és WC helyiség tartozik. A nappali és a hálószoba helyiségek ablakkal rendelkeznek, a lakáshoz terasz is tartozik. A villany- és a vízszolgáltatás hozzáférhető. A lakás internet-kapcsolattal, mobiltelefonnal és kábel televízió csatlakozással felszerelt. A fogvatartott a bírósági határozat szerint a lakást nem hagyhatja el.

A fogvatartott mozgását elektronikus eszköz követi nyomon, ami a látogatást mintegy 3 héttel megelőzően került a lakásban felszerelésre.

A nyomkövető technikai eszköz telepítéséről szóló jegyzőkönyv tanúsága szerint az eszköz felszerelésekor a fogvatartottat tájékoztatták személyes adatai és különleges adatai kezeléséről, továbbá a rendszer működtetéséről, rendeltetésszerű használatáról. A fogvatartott a vele készített interjú során megerősítette, hogy a tájékoztatást megkapta, az eszköz használatának módjáról kioktatták.

A látogató csoport a nyomkövető eszköz felszerelése kapcsán visszásságot nem érzelt.

Az eszköz műholdas technológián alapul, és a fogvatartott egy eszközt visel a bokájára rögzítve. A lakásban az asztalon található, az elektromos hálózathoz csatlakozó beltéri egység 25 méteres sugarú hatókörben észleli a mozgást. A beltéri egységet a hatóságok nyomon követik. A nyomkövető eszköz hatókörében a fogvatartott a lakást az e szinten található liftajtóig tudja elhagyni, e távolságon túllépve az eszköz rezegni és sípolni kezd. A fogvatartott lábára erősített eszköz útján közvetlen műholdas megfigyelés is lehetséges, tehát a fogvatartott technikailag ellenőrzés mellett el tudná hagyni a lakást, amennyiben a bíróság ezt engedélyezné számára. A teraszra a fogvatartott a nyomkövető eszközzel ki tud menni.

A fogvatartott lábán található elektronikus eszközt meghatározott időközönként tölteni kell. A fogvatartott az éjszakai pihenés során az eszközt a töltőre csatlakoztatja. A készülék töltése a hálósobában, alvás közben kényelmesen megvalósítható. A készüléken lévő kijelző az akkumulátor töltésének ideje alatt folyamatosan jelzi az aktuális állapotot, a teljes töltöttségi állapot elérésekor a kijelző folyamatosan zöld fénnel világít. Az eszköz vízálló, a normál napi életvitel során előforduló behatásoknak ellenáll, zuhanyzáskor nem kell levenni. A mindennapi tevékenységben a fogvatartottat az eszköz nem zavarja.

A látogató csoport a nyomkövető eszköz folyamatos viselése és használata során visszásságot nem tapasztalt.

A technikai eszközzel kapcsolatban esetlegesen okozott kárért a fogvatartottat felelősség terheli.

2.2 A fogvatartott

A fogvatartott a házi őrizet elrendelését megelőzően előzetes letartóztatásban volt, a házi őrizetet a fogvatartott saját kezdeményezésére rendelte el a bíróság.

A fogvatartott nem erőszakos vagyon elleni bűncselekményt követett el, az ellene folytatott büntető eljárás folyamatban van. Az elektronikus megfigyelésről szóló ET ajánlásban megfogalmazott alapelvek szerint az arányosság követelményének megfelelően az elektronikus megfigyelés módozatát az elkövetett bűncselekmény súlyához, valamint a személyes körülményekhez kell igazítani, és rendszeresen felül kell vizsgálni.² Az ajánlás azt is kimondja, hogy az izoláció elkerülése érdekében kerülni kell a házi őrizetnek a tartózkodási hely elhagyásának lehetősége nélküli elrendelését olyan helyen, ahol az érintett személy egyedül él.³

A fogvatartott esetében a házi őrizet az Alaptörvény IV. cikkében rögzített személyes szabadság, valamint XXVII. cikke (1) bekezdésében megfogalmazott mozgásszabadság és a tartózkodási hely megválasztásának szabadsága aránytalan korlátozásával összefüggő visszásság megvalósulásának lehetőségét veti fel, ha a fogvatartott a lakást, amelyben egyedül él, bevásárlás és orvosi kezelés céljára sem hagyhatja el. A lakás elhagyásának – műholdas megfigyelés mellett történő – engedélyezése adott esetben indokolt lehet. A házi őrizet helyszínének esetleges elhagyásáról bírói mérlegelés alapján való döntést a jogalkotó lehetővé teszi.

2.3 Személyes szükségletek, orvosi ellátás

A fogvatartottnak az élelmiszerek beszerzésében a családtagjai segítenek, oly módon, hogy a fogvatartott – aki a néhány száz méterre lévő Spar áruház kínálatát jól ismeri – bevásárló listát készít, a

² Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának CM/Rec(2014)4. számú ajánlása az elektronikus megfigyelésről III.4. pont

³ Uo. IV. 23. pont

családtagok pedig heti egy alkalommal bevásárolnak és ellátják a fogvatartottat egy hétre elegendő élelemmel. A fogvatartott ugyanakkor kifejezte az igényét arra, hogy szeretne maga bevásárolni. A fogvatartott az ételeit saját maga készíti el, szívesen főz.

A fogvatartott az összegyűlt háztartási hulladékot az erkélyen helyezi el nejlon zacskóban, és a hozzátartozói viszik le a szeméttárolóba heti egyszer, a látogatásuk alkalmával.

A fogvatartott vagyonát lefoglalták, bankkártyáját bevonták. Elmondása szerint szükségleteinek fedezetét édesanyja biztosítja a nyugdíjából.

A fogvatartott a büntetés-végrehajtási intézetben töltött fogvatartása időtartama alatt műtéten esett át, egy hetet kórházban töltött. A házi őrizetből orvoshoz sem mehet el. A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultokról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény alapján a házi őrizetbe rendelt személy mint fogvatartott egészségügyi szolgáltatásra jogosult. A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény 11.§ (1) bekezdésének b) pontja szerint a biztosított a házi orvosi ellátás keretében az otthonában történő orvosi vizsgálatra és gyógykezelésre akkor jogosult, amennyiben azt egészségi állapota indokolja. A fogvatartottnak a műtétet követően gyógyszert kellett szednie, de a házi őrizet miatt nem tudott elmenni orvoshoz, hogy a szükséges gyógyszert felírassa. Testvére ment el a gyógyszertárba, ahol a zárójelentés alapján kiadtak két – egyébként vényköteles – gyógyszert teljes áron.

A fogvatartottnak az Alaptörvény XX. cikke (1) bekezdésében biztosított testi egészségéhez fűződő jogával összefüggő viszályt okoz, hogy a fogvatartott a házi őrizetet az orvosi vizsgálat céljára sem hagyhatja el.

2.4 Kapcsolat a külvilággal, elfoglaltságok

A fogvatartottat a lakásban bárki meglátogathatja. Családtagjai (édesanyja, testvére, és annak felesége, gyerekei) rendszeresen, heti egy alkalommal mennek hozzá, és – a bevásárlás elintézésén túlmenően – 2-3 órát a fogvatartott lakásán töltenek. A fogvatartott az édesanyjával telefonon is szokott beszélni.

Előfordul, hogy a fogvatartottat a barátja is meglátogatja, ilyenkor együtt főznek. Barátaival telefonon is szokott érintkezni.

A fogvatartott az ügyvédjével rendszeres kapcsolatot tart, aki a lakásán szokta őt meglátogatni.

A fogvatartott az időt többnyire főzéssel, tévé nézéssel, könyvek lapozgatásával tölti.

2.5 Ellenőrzés

A házi őrizet szabályainak betartását a rendőrség a házi őrizet elrendelése óta a látogató csoport ottlétének időpontjáig fennálló mintegy 3 hét alatt a helyszínen nem ellenőrizte.

A fogvatartottnak elmondása szerint az a gyanúja, hogy mind telefonbeszélgetéseit, mind a lakásban folytatott beszélgetéseit lehallgatják, és az e-mail levelezését, internetes tevékenységét is ellenőrzik.

A házi őrizetről szóló IM-BM rendelet 4.§ (1) bekezdése szerint a rendőrség a terbeltnak a házi őrizettel kapcsolatos kötelezettségeit illetően ellenőrzi, hogy a terbelt

a) a kijelölt lakáson tartózkodik-e,

b) a kijelölt lakást a bíróság határozatában megjelölt célból, az ott írt időben és távolságra (úti célra) hagyta-e el,

c) a lakóhelyét, illetőleg a tartózkodási helyét nem változtatta-e meg,

d) a mozgását nyomon követő technikai eszközt nem távolította-e el, vagy nem tette-e működésképtelenné, illetőleg, hogy azon más, a rendeltetészerű működést befolyásoló változtatást nem végzett-e.

A 4.§ (2) bekezdése szerint a rendőrség a házi őrizet végrehajtása során a szükséges mértéken túl törvényes ok nélkül nem zavarhatja a terbelt magánéletét. (...)

A házi őrizet szabályainak ellenőrzésére az idézett jogszabályi rendelkezések szerint a rendőrségnek lehetősége van.

3. Összefoglalás

A házi őrizet vizsgálata kapcsán a nemzeti megelőző mechanizmus hangsúlyozza, hogy a jogintézmény megfelelő alternatívát jelenthet az előzetes letartóztatás mellett a terhelt jogerős elítélését megelőző időszakban a büntetőeljárás által elérni kívánt cél biztosítására. Az Emberi Jogok Európai Bírósága a Varga and others v. Hungary ügyben elmarasztalta Magyarországot amiatt, hogy több börtönben a kérelmezők számára a jogszabályban előírt életteret nem biztosította, amellyel megsértette az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikkében rögzített kínzás tilalmát. A börtönökben történő zsúfolt elhelyezésre tekintettel véve a házi őrizet mint alternatív, kisebb szabadság elvonással járó szankció alkalmazását ösztönözni kell. A házi őrizet az előzetes letartóztatás intézményével szemben emellett kevésbé jelenti a fogvatartott társadalomból történő kirekesztését, könnyebbé teszi a társadalomba való visszailleszkedést. A Tokiói Szabályok hangsúlyozzák, hogy a büntető eljárás során az előzetes letartóztatás intézményét csak végső esetben szabad alkalmazni, az előzetes letartóztatás alternatíváit az eljárás lehető legkorábbi szakaszában alkalmazni kell⁴. A nemzeti megelőző mechanizmus feladatának tartja ezzel összefüggésben arra is rámutatni, hogy az Európai Unió Tanácsa által meghozott, a kölcsönös elismerés elvének az Európai Unió tagállamai közötti, az előzetes letartóztatás alternatívájaként felügyeleti intézkedéseket elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról szóló 2008/829/IB kerethatározat is célul tűzte ki a szabadságelvonással nem járó intézkedések alkalmazásának előmozdítását.

A házi őrizet intézménye a jelenlegi szabályozási keretek között az előzetes letartóztatás helyett megfelelő alternatívát biztosíthat a büntetőeljárás által elérni kívánt cél elérésére. Miután a nemzeti megelőző mechanizmus a konkrét esetben intézkedést igénylő visszásságot nem észlelt, intézkedést nem tesz.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 138.§-ának (1) bekezdése szerint házi őrizet elrendelése esetén a bíróság által kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet a terhelt csak a bíróság határozatában meghatározott célból, különösen a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása vagy gyógykezelés céljából az ott írt időben és távolságra (úti célra) hagyhatja el.

Az idézett rendelkezés alapján a bíróság határozata alapján lehetőség van arra, hogy a fogvatartott a házi őrizetet bevásárlás vagy orvosi kezelés céljából, vagy egyéb okból elhagyja.

Budapest, 2016. szeptember 16.

Székely László

⁴ Az ENSZ Minimumszabályai a szabadságelvonással nem járó szankciókról (Tokiói Szabályok, 1990) 6. pont